

Małe gospodarstwa rolne i krótkie łańcuchy dostaw żywności w warunkach kryzysu – przykład pandemii COVID-19

Cel projektu i przesłanki podjęcia tematu

Według Organizacji ds. Wyżywienia i Rolnictwa na całym świecie jest około 480 milionów małych gospodarstw. W wielu krajach pełnią one ważne role wykraczające poza produkcję żywności (ochrona środowiska naturalnego, utrzymanie vitalności obszarów wiejskich, zapewnienie bezpieczeństwa żywnościowego, promocja dziedzictwa społecznego i kulturowego). Dominują pod względem liczb, ale są słabe pod względem ekonomicznym, zwłaszcza jeżeli weźmiemy pod uwagę, że niektóre gałęzie gospodarki żywnościowej (np. produkcja nasion, handel detaliczny) są zdominowane przez niewielką liczbę dużych, globalnych firm i korporacji. Małe i rodzinne gospodarstwa rolne znajdują się pod rosnącą presją rynkową. Powoduje to osłabienie pozycji rolników w łańcuchu wartości żywności. Dotyczy to głównie długich łańcuchów marketingowych (o dużej liczbie uczestników), w których mniejsze i słabsze podmioty mają mniejsze możliwości osiągnięcia wyników ekonomicznych na satysfakcjonującym poziomie. W odpowiedzi na ten problem powstały krótkie łańcuchy dostaw żywności (wartości) (lub alternatywne sieci żywnościowe). Takie systemy produkcji, dystrybucji i konsumpcji żywności są korzystne dla lokalnych gospodarstw i są bardziej zrównoważonym sposobem korzystania z zasobów naturalnych. Ponadto krótkie łańcuchy dostaw żywności wspierają zrównoważony rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich w kontekście gospodarczym, społecznym i środowiskowym oraz poziom zrównoważenia małych gospodarstw. Tym samym zmniejszają niepewność i ryzyko prowadzenia działalności rolniczej oraz mogą ograniczać podatność gospodarstwa na negatywne zjawiska, a także zwiększać odporność gospodarstwa na negatywne czynniki zewnętrzne. Skrócenie łańcuchów dostaw umożliwi uruchomienie mechanizmów adaptacyjnych producentów do warunków kryzysowych. Ponadto krótkie łańcuchy dostaw żywności mogą być mniej dotknięte zakłóceniami w handlu międzynarodowym (kryzys pandemiczny, zerwane łańcuchy dostaw, np. z powodu blokady kanału Sueskiego przez ogromny kontenerowiec), ponieważ są one mniej zintegrowane z rynkami międzynarodowymi po stronie produkcji i bardziej zorientowane na produkcję na rynki lokalne. W tym kontekście projekt koncentruje się na skutkach udziału drobnych gospodarstw rolnych w krótkich łańcuchach dostaw żywności w Polsce i Czechach w czasie kryzysu, ze szczególnym uwzględnieniem kryzysu wywołanego przez COVID-19. Określenie tych skutków stanowi cel główny projektu.

Opis badań

Sformułowaliśmy sześć pytań badawczych, które są związane z tzw. pięcioma pakietami roboczymi, które zamierzamy zrealizować. Tymi pytaniami badawczymi są:

- (1) Jak kryzys wywołany pandemią COVID-19 wpłynął na sektor małych gospodarstw rolnych i krótkie łańcuchy dostaw w Polsce i Czechach?
- (2) Jakie strategie przetrwania i zarządzania ryzykiem zostały wdrożone na poziomie małych gospodarstw w warunkach kryzysowych, zwłaszcza w krótkich łańcuchach dostaw żywności w obu krajach?
- (3) W jaki sposób strategie adaptacyjne związane z uczestnictwem w krótkich łańcuchach dostaw wpłynęły na wyniki małych gospodarstw rolnych podczas pandemii pod względem wrażliwości, odporności i zrównoważonego rozwoju w Polsce i Czechach?
- (4) Jakie są podstawowe czynniki decydujące o pomyślnym uczestnictwie małych gospodarstw w krótkich łańcuchach dostaw w Polsce i Czechach?
- (5) Jakie motywacje skłaniają drobnych rolników do udziału w krótkich łańcuchach dostaw i czy zmieniły się one podczas kryzysu COVID w obu krajach?
- (6) Jaka była skuteczność polityki wspierania małych gospodarstw rolnych, szczególnie pod względem ich pozycji w łańcuchu dostaw żywności, w warunkach pandemii w Polsce i Czechach?

Aby odpowiedzieć na powyższe pytania, zastosujemy szereg różnych zaawansowanych metod ilościowych i jakościowych.

Najważniejsze spodziewane efekty realizacji projektu

Nowatorski charakter badań polega na ocenie roli krótkich łańcuchów dostaw żywności z perspektywy małych gospodarstw w kontekście ich wrażliwości, trwałości i odporności w sytuacjach kryzysowych. Takie holistyczne podejście jest unikatowe. Ponadto zastosowane ramy teoretyczne naszych badań i metod badawczych są innowacyjne, gdyż zamierzamy łączyć teorię kosztów transakcyjnych z teorią planowanych zachowań. Wyniki projektu wzbogacają wiedzę w zakresie: (1) relacji pomiędzy krótkimi łańcuchami dostaw żywności a wrażliwością, odpornością i zrównoważeniem drobnych gospodarstw rolnych w sytuacjach kryzysowych; (2) czynników kierujących intencjami drobnych rolników do udziału w krótkich łańcuchach dostaw żywności. Dlatego nasz projekt przyczyni się do rozwoju badań podstawowych oraz w zakresie ekonomii rolnej i ekonomii behawioralnej. Ponadto projekt może wspierać decydentów w przygotowaniu rekomendacji dla małych gospodarstw i polityki gospodarczej na sytuacje kryzysowe, co może stanowić wartość dodaną projektu.